

Llibres i música en temps de desassossec

Pierart dou Tielt (Tournai, c. 1353), Enterrament de les víctimes de la Pesta Negra.
Miniatura. © Domini Públic

Prevenir la pesta a la Lleida de 1348

Avui, quan estem vivint una situació que, en el nostre entorn, la majoria només imaginàvem veure-la en pel·lícules o en països allunyats, es fa inevitable mirar enrere cap a altres moments de la història en què els nostres avantpassats van patir pandèmies molt més devastadores. Entre aquestes, la que va provocar més mortaldat i la que ha deixat una impressió més profunda dins l'imaginari occidental és sens dubte la Pesta Negra. Des del seu focus a Àsia, la terrible epidèmia es va estendre per aquest continent, el 1347 va arribar al Mediterrani i després es va propagar cap a la resta d'Europa, causant desenes de milions de morts durant set anys. L'abril del 1348, quan la pesta ja estava assolant les ciutats al nord dels Pirineus -Cotlliure, Narbona, Montpeller-, Jaume d'Agramont, metge i professor de medicina a la universitat de Lleida, va escriure a correu una carta que va adreçar a les autoritats de la ciutat amb el prec que en fessin còpies a tothom que en demanés a fi de protegir-se de l'amenaça que s'acostava. La iniciativa d'Agramont, empès per un afany d'«utilitat comuna e pública», recorda els advertiments llançats als governs i a la societat per epidemiòlegs actuals quan la COVID-19 se'ns aproximava: «Experiència mostra quascun jorn que can foc se pren en alcun alberg, que tots los veïns n'han temor, e els qui pus prop li són major deuen haver paor. Per què, com haja oït dir a persones dignes de fe que epidímia o pestilència e mortaldats de gents regnen e han regnat en algunes partides e regions a nos veïnes, si n'é dubte ni paor, no s'esmeravella».

Agramont va acabar el seu tractat el 24 d'abril de 1348 i al cap de pocs dies, a principis de maig, la pesta es va fer present a Barcelona i altres indrets del

Principat. No sabem si les autoritats i la població de Lleida van fer cas dels consells del metge i van arribar a posar en pràctica les mesures que els suggeria. En tot cas, sembla que ni tan sols el mateix Agramont es va salvar de la terrible plaga perquè va morir l'any següent.

El *Regiment de preservació de pestilència*, com es coneix el tractat d'Agramont, és, que se sàpiga, el primer exemple d'un nou gènere de la literatura mèdica especialitzat en la prevenció i el tractament de la pesta que va sorgir amb la Mort Negra però que va tenir continuïtat al llarg dels segles en què successius rebrots d'aquesta malaltia van assotar Europa i altres parts del món.

Com és lògic, la seva absoluta novetat no permetia oferir un enfocament específic en aquesta malaltia, de manera que Agramont va presentar, d'una manera entenedora per als profans, les idees sobre les causes i les mesures de prevenció de les epidèmies que circulaven en la medicina universitària de la seva època. Des de finals del segle XIX se sap que la pesta es transmet als humans per la picada d'una puça infectada pel bacteri *Yersinia pestis*, però en la medicina medieval es consideraven altres causes. Així, Agramont reconeixia la possibilitat que una pesta tingués un origen diví, com a càstig dels pecats de la humanitat, però el seu tractat se centra en les pestilències naturals, perquè altrament de poc serveix el consell dels metges. Tot i així, dedica el darrer capítol a la pestilència moral, que pot anunciar la vinguda de l'Anticrist.

Agramont també acceptava que la pesta fos provocada per homes malvats amb verins, fent-se ressò de les acusacions contra els jueus que van suscitar atacs als calls, de primer al nord dels Pirineus i més tard al sud. De tota manera, dirigeix l'atenció sobretot cap a les causes climàtiques i astrològiques, d'acord amb la concepció del món natural predominant en la baixa edat mitjana. Així, no és estrany que cometes i altres fenòmens semblants siguin interpretats com a senyals que anuncien les epidèmies i posa d'exemple un anomenat 'drac' que va espantar els lleidatans el 1345.

Els consells que dona Agramont per prevenir l'epidèmia són molt diversos i estan relacionats principalment amb l'ambient en el qual es viu, l'alimentació, la purga del cos i l'estat anímic. En relació a l'últim aspecte, exhorta a no deixar-se caure en la desesperació i la por de morir, perquè poden afavorir la malaltia. Des de la nostra experiència actual ens pot sorprendre que, si bé es reconeix el contagi per persones infectades com una de les causes de propagació de la malaltia, no hi trobem mesures de distanciament social. Això sí, adverteix que són propensos a contreure-la els que cauen en excessos de menjar, beure, practicar sexe o banyar-se.

Malgrat que les indicacions són generalment de caràcter individual, l'aspecte més 'modern' del *Regiment* és l'exhortació a les autoritats per protegir la salut pública: «E a açò se deuen esforçar los senyors e llurs oficials, l'ofici dels quals és guardar utilitat e profit comunal, al qual deu ésser posposat tot altre bé e profit

particular». En aquest sentit cal destacar les mesures d'higiene urbana que proposa per combatre una de les causes de les epidèmies, la brutícia de la ciutat. Per tant, recomana mantenir els carrers nets de «budells ni ventres de bèsties ni bèsties mortes», «cuirs a remullar» i altres immundícies que infecten l'aire.

El *Regiment* és també notable per ser un dels primers tractats mèdics escrits en català. Malgrat que la llengua acadèmica continuava sent el llatí, l'ús del vernacle guanyava presència a mesura que sectors socials desvinculats de l'Església o la universitat, com la monarquia, la noblesa, la burgesia o els professionals sense formació universitària, es van anar interessant pel món del saber. En aquest cas, si l'autor no dirigia el seu tractat als seus col·legues sinó que es volia fer escoltar per les elits municipals i la població en general, s'hi havia d'adreçar en la llengua que aquestes coneixien. El d'Agramont no n'és l'únic exemple: un altre de destacable és el *Regiment preservatiu e curatiu de la pestilència* del metge valencià Lluís Alcanyís, el primer text mèdic escrit originalment en català mai imprès (c. 1490).

Bibliografia:

Agramont, Jacme d' (1998), *Regiment de preservació de pestilència (Lleida, 1348)*, estudis introductoris i glossari de Jon Arrizabalaga, Luis García Ballester i Joan Veny; edició de Joan Veny, Barcelona.

Agramont, Jacme d' (2015), *Regiment de preservació de pestilència (1348)*, edició i estudi lingüístic de Joan Veny, introducció de Francesc Cremades, Barcelona.

Alcanyís, Lluís (2008), *Regiment preservatiu e curatiu de la pestilència*, edició de Jon Arrizabalaga, Barcelona.

Sebastià Giralt (Departament de Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana)
Barcelona, a 15 de maig de 2020